

Svenska utlandsinvesteringar

Aktuell kartläggning för ökad kunskap UI utreder motiv och omfattning

Den internationella handelskaraktär har förändrats genom etableringar över gränserna av produktions- och försäljningsbolag. För Sveriges del innebär detta att en bedömning av vårt utlandsberoende och konkurrenskraft blir allt mer otillräcklig om den inte beaktar omfattningen av eller motiven till våra utlandsetableringar. Ändå är vår kunskap om denna utlandsverksamhet mycket begränsad.

Inom Industriens Utredningsinstitut kartlägger fil kand Birgitta Swedenborg och civ-ek Eva Thiel svenska industriföretags direkta investeringar i utlandet. Undersökningen bygger på direktinsamlad information från företagen och kompletteras med försök att statistiskt förklara bakgrunden till utvecklingen mellan 1965 och 1970. Birgitta Swedenborg skildrar här utvecklingen under 60-talet och vad som kan tänkas bestämma utlandsinvesteringarna under 70-talet.

Internationella direkta investeringar, dvs investeringar i säljande eller producerande dotterföretag i utlandet, är ingen ny företeelse. De har dock ökat starkt i betydelse under 1960-talet. Både kapitalflödet i samband med direkta investeringar och produktionen vid utlandsägda dotterföretag beräknas ha ökat i snabbare takt än världshandeln under denna period. Betydelsen av företag som bedriver produktion i mer än ett land framgår av att de beräknas ha en sammanlagd försäljning som är 30 % högre än världshandeln.

De stora utlandsinvesteringarna är sedan länge USA och Storbritannien. Amerikanska företag svarar för närmare 60 % av de totala direkta investeringarna och brittiska företag för omkring 17 %. De brittiska utlandsföretagens direkta försäljning är tre gånger så stor som landets totala export.

Sveriges utlandsengagemång förefaller blygsamt i jämförelse med dessa länder. Svenska direktinvesteringar utgjorde 1965 endast 1 % av de totala, vilket är något mindre än vår andel av världens samlade produktion och betydligt mindre än vår andel av världsexporten på ca 2,5 %.

Mycket litet är känt om vad som ligger bakom ökningen i de internationella direkta investeringarna eller vad denna utveckling innebär för de olika ländernas ekonomier, inte minst på grund av den knapphändiga information som finns på detta område. Detta gäller i särskilt hög grad Sverige. Den enda tillgängliga samlade information som finns beträffande svenska utlandsinvesteringar är fortfarande en av SI, SAF och SAE 1967 publicerad enkätundersökning (H Lund: Svenska företags investeringar i utlandet), som avser utvecklingen mellan åren 1960 och 1965. Svenska utlandsinvesteringar har emellertid ökat i ännu snabbare takt under andra hälften av 60-talet. Enligt betalningsbalansstatistiken var kapitalexporten (netto) i samband med direktinvesteringar i utlandet i genomsnitt drygt 360 mkr per år mellan 1960-65 och 730 mkr per år mellan 1965-70, således en fördubbling mellan

dessa perioder. Uppgången är dock till stor del hänförlig till den kraftiga ökningen under 1969 och 1970, då direktinvesteringarna ledde till ett kapitalutflöde på över 1 miljard kr per år.

INDUSTRIN DOMINERAR

Från den nämnda undersökningen vet vi att industrin svarar för den dominerande delen av de svenska direktinvesteringarna. De utlandsinvesteringarna i industriföretagen sysselsatte i Sverige sammanlagt 450 000 personer 1965, dvs närmare hälften av det totala antalet sysselsatta inom industrin och 187 000 i utlandet. Av de utlandsanställda var 156 000 eller drygt 80 % sysselsatta i tillverkande företag.

Koncentrationen bland de utlandsinvesteringarna är markant. Ett tjugotal svenska koncerner svarade 1965 för över 80 % av utlandsföretagens omsättning. Dessa koncerner är samtidigt stora exportföretag och svarade för 25 % av landets totala export 1965.

De svenska produktionsföretagen i utlandet finns huvudsakligen i industriländerna (78 % av företagets förvaldade tillgångar) och bland dessa är inriktningen på EEC särskilt stark (44 % av tillgångarna). Detta

beror inte enbart på att EEC är en viktig exportmarknad för svenska företag, vilket framgår av att efterfrågan på svenska varor inom EEC i högre grad tillgodosågs genom lokal produktion än inom tex EFTA och Nordamerika.

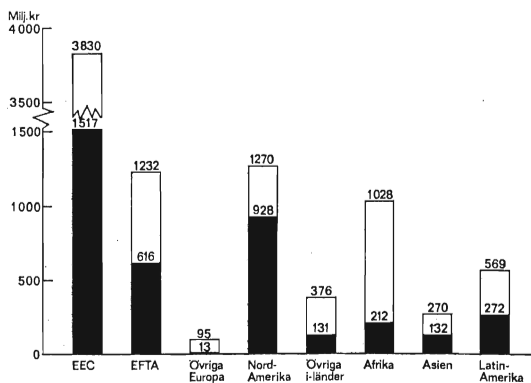
Utlandsproduktionens branschfördelning förklaras mindre av branschernas relativa storlek i Sverige än av den nämnda koncentrationen av utlandsinvesteringarna på ett fåtal svenska företag. Järn- och metallindustrin, som helt dominerar i utlandet med 38 % av tillgångarna, hade bara 14 % av industrins förädlingsvärde i Sverige. Elektroindustrin var även överrepresenterad med 13 % av utlandstillgångarna och 6 % av industrins förädlingsvärde i Sverige. Maskinindustrin däremot hade 26 % i Sverige och bara 14 % i utlandet.

Viss information om utvecklingen efter 1965 finns beträffande Latinamerika (SAE: Svenska produktionsinvesteringar i Latinamerika). Mellan 1965 och 1969 fördubblades investerat svenskt kapital i dessa länder. Omsättning, investerat kapital och antal anställda vid produktionsföretag ökade snabbare än under 60-talets första hälft. Latinamerika väger visserligen inte särskilt tungt när det gäller totala svenska direkta investeringar, men det förefaller rimligt att anta, att utvecklingen där i stort överensstämmer med den allmänna.

VARFÖR UTLANDSETABLERINGAR?

Etablering av försäljningsbolag i utlandet kan ses som ett naturligt led i exportförsäljningen, när ökad export eller ökad satsning på en viss marknad motiverar en förstärkt försäljningsorganisation. Orsakerna till utlandsetablering av produktionsbolag är däremot sannolikt mer komplicerade.

Diagram 1. De producerande dotterföretagens tillgångar fördelade på länderområden 1960 (svart stapel) och 1965 (hela stapeln)

Källa: Harald Lund, Svenska företags investeringar i utlandet

Birgitta Swedenborg

Det är egentligen två frågor som måste besvaras:

1) Vad bestämmer valet mellan export och lokal produktion

2) Varför utlandsproduktion i ett svenskt företags regi? Med andra ord, varför växer företag och blir multinationella?

Export från Sverige och produktion i utlandet utgör alternativa metoder för att tillfredsställa utländsk efterfrågan på svenska varor. Företagens val mellan dessa påverkas av ett flertal faktorer såsom produktionskostnader i olika länder, transportkostnader, tullar och därmed jämförbara handelshinder. Höjd kostnadsnivå i Sverige jämfört med avsetningsmarknaderna, höjda tullar eller andra handelshinder, liberalisering av reglerna för internationella kapitalrörelser eller fördelaktigare

etableringsvillkor utgör några av de faktorer som kan påverka avvägningen mellan export och utlandsproduktion.

En faktor som tenderar att motverka effekten av sådana förändringar är stordriftsfördelar i produktionen. Om dessa är betydande kommer utbyggnaden av produktionen i större utsträckning att ske vid företagets inhemska anläggningar. Detta kan tex tänkas förklara en del av skillnaderna i utlands-etableringsfrekvens mellan olika branscher.

Förändrade produktions- och handelsbetingelser är emellertid inte tillräckliga förklaringar till de utlandsproducerande företagens tillväxt. De förklarar bara varför produktionen sker i tex Västtyskland, inte varför produktionen bedrivs av

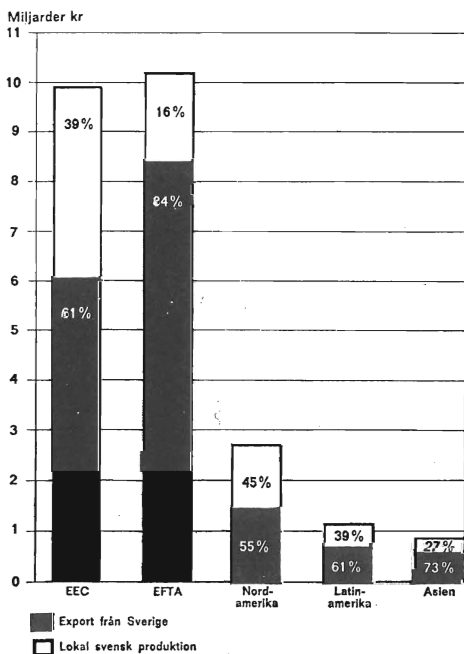
svenskägda dotterföretag i stället för av tyska företag.

De svenska företagen måste i det här fallet uppenbarligen ha någon fördel framför utländska företag som gör det möjligt för dem att konkurrera även när de bedriver produktion utanför det egna landet. Olika förklaringar har framförts i detta sammanhang. En sådan är att tekniska innovationer är en förutsättning för att framgångsrikt kunna konkurrera inom expanderande branscher. Detta kräver satsningar på forskning och utveckling, vilka blir lönsamma endast om kostnaderna kan spridas på en stor produktionsvolym. En annan förklaring är att ett företag har ett försprång i produktions- och marknadsföringskunskande, vilket ger företaget åtminstone en temporär konkurrensfördel gentemot

utländska företag. Ytterligare en förklaring är att företag förlägger produktionen till olika länder för att sprida sina risker. I den mån variationer i lönsamhet inte tidsmässigt sammanfaller i olika länder — tex växelkursförändringar eller konjunkturer — skulle man därmed kunna uppnå ett jämnare resultat för hela verksamheten. Det är en öppen fråga om man ock-

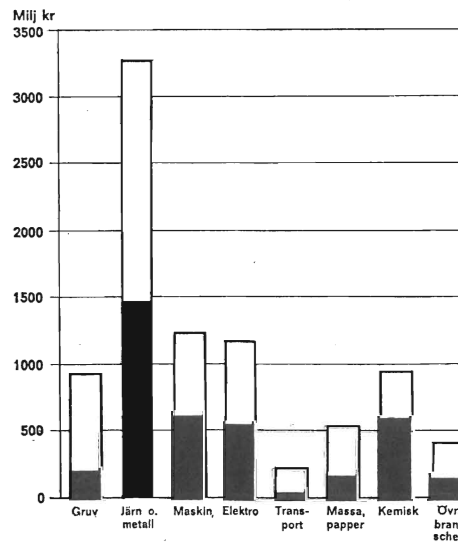

Diagram 2. Försäljning år 1965 av svenska varor på olika marknader, procentuell fördelad på export från Sverige och på lokal svensk utlandsproduktion, miljarder kr

Källa: Harald Lund, Svenska företags investeringar i utlandet

Diagram 3. De producerande dotterföretagens tillgångar fördelade på vissa branscher år 1960 (svart stapel) och 1965 (hela stapeln), mkr

Källa: Harald Lund, Svenska företags investeringar i utlandet

så uppnår ett högre resultat på sikt genom en sådan strategi.

EFFEKTER AV UTLANDS- ETABLERINGAR

Diskussionen om effekterna av de utlandsproducerande företagens tillväxt har under senare år blivit allt livligare. Det har sagts att dessa företag utgör ett gott exempel på något som är »all things to all men», vilket underlättas av att det saknas faktaunderlag både för den ena och andra ståndpunkten. Här skall endast nämnas några effekter på det investerande landets ekonomi som det vore intressant att få empiriskt belysta.

Den omedelbara effekten av företagens utlandsetableringar är att kapitlexporten i samband med direkta investeringar utgör en belastning på betalningsbalansen. Denna motvägs emellertid senare av ett återinflöde i form av remitterade vinst och räntor. När utlandsinvesteringarna befinner sig i ett mindre expansivt skede än de troligtvis gjorde under 60-talet i Sverige, kommer kapitalutflödet i samband med nyinvesteringar att balanseras av ett motsvarande inflöde av remitteringar. Detta gäller numera USA. En ökad utländsk finan-

sieringsandel av utlandsföretagens expansion medför en minskad belastning på den svenska betalningsbalansen. Detta var också en stark tendens under 60-talets första hälft, då den svenska finansieringsandelen av utländska dotterföretag föll från 53 % till 40 %.

Vidare påverkas betalningsbalansen av hur exporten förändras till följd av produktion i utlandet. Detta hänger ihop med i vilken situation utlandsetableringen gjordes och i vilken utsträckning export skulle ha varit ett alternativ till utlandsproduktion. I en viss bemärkelse kan dotterföretagens produktion sägas konkurrera med svensk export. Om en ökad försäljning helt eller delvis hade kunnat tillgodoses genom svensk export, blir resultatet ett motsvarande exportbortfall. I den mån utlandsetableringarna motiveras av ökade handelshinder, kanske prohibitiva sådana, blir exportbortfallet följaktligen mindre. Dessutom kan en minskad export av färdiga varor uppvägas av ökad export av råvaror och halvfabrikat, om tex produktionskostnader i olika förädlingsled skiljer sig eller om tullsatsen är beroende av förädlingsgraden. Nettoeffekten

på svensk export är långt ifrån uppenbar.

Det bör påpekas att all utlandsproduktion inte är exportkonkurrerande. Textilindustrins utlandsetableringar på senare år utgör ett sådant exempel. Sådant produktion avsätts huvudsakligen på den svenska marknaden och konkurrerar följaktligen med de kvarvarande företagen inom branschen samt med annan import. Det är sannolikt att den typen av utlandsinvesteringar kommer att öka i framtiden allt eftersom svensk kostnadsnivå stiger snabbare än i andra länder.

Om utlandsproduktionen medför en ökad specialisering av företagets verksamhet i Sverige kan den väntas ha gynnsamma effekter på produktivitet och internationell konkurrenskraft. Detsamma gäller om företagets internationalisering möjliggör större satsning på forskning och utvecklingsarbete eller bidrar till en effektivare spridning av tekniska nyheter.

Det finns emellertid en gräns för vilka stordriftsfördelar som kan uppnås i produktion, FoU, administration och marknadsföring; lönsamheten är inte någon enkel funktion av företagets storlek eller tillväxt. Ändå står

det klart att företagets internationalisering, i vilken utlandsproduktion ingår som ett viktigt led, kommer att fortsätta även under 70-talet.

UDK: 336.745.3
658.112.3

SAE: Sweden 01 06 01
World 02 04

Alfa-Lavals fabrik
i Sao Paulo, Brasilien.